

SZAKDOLGOZAT

TURÁNYI ZSÓFIA
Fejlesztő biblioterápia

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Budapesti Campus
Fejlesztő biblioterápia

A digitális bennszülöttek olvasási szokásai

Belső konzulens: Dr Gombos Péter
egyetemi docens

Készítette: Turányi Zsófia
W6CGL3
levelező tagozat

Intézet: Neveléstudományi Intézet

Kaposvár
2023

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	4
Szakirodalmi áttekintés.....	6
A digitális bennszülöttek olvasási kedvének hanyatlása és annak okai	6
Az olvasás hiányának következményei	8
Az olvasási kedv fokozásának lehetséges módszerei	8
Kutatásmódszertani háttér	10
A kutatás háttere	12
A kutatás kontextusának bemutatása	12
Olvasóvá nevelés az Újalmában	13
A kutatás módszertana	14
A kutatás eredményei.....	16
Felső tagozatos tanulók kedvence szerzői és legemlékezetesebb olvasmányaik	16
Az 5. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói.....	16
A 6. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói	18
Az 7. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói.....	20
Az 8. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói.....	21
A felső tagozatos tanulók legemlékezetesebb kötelező olvasmányai.....	22
Az 5. osztályos tanulók legemlékezetesebb kötelező olvasmányi	23
Az 6. osztályos tanulók legemlékezetesebb kötelező olvasmányi	24
Az 7. osztályos tanulók legemlékezetesebb kötelező olvasmányi	25
Az 8. osztályos tanulók legemlékezetesebb kötelező olvasmányi	26
A felső tagozatos tanulók könyvválasztását befolyásoló tényezői.....	27
Tanulási nehézséggel küzdő tanulók olvasási kedve és motivációja	30
Összegzés.....	32
Felhasznált irodalom	35

Bevezetés

Pedagógusként fontosnak tartom, hogy ismerjem tanítványaimat. Ahhoz, hogy az iskola biztonságot adó, tanulásra megfelelően motiváló környezet legyen számukra, figyelembe kell vennem egyéni adottságaikat és érdeklődésű körüket. Kedvelt szabadidős tevékenységeik sokat elárulnak a gyerekek érdeklődési köréről. Jelen kutatás elvégzéséhez erős motivációt adott számomra, hogy tanítványaim sokat beszélgettek a szabadidejükben szerzett olvasmányélményeikről, illetve többen arról is, hogy miért *nem* szoktak olvasni. Szakdolgozatomban egy olyan kutatás eredményeit szeretném elemezni, melyek mélyebb megértést adnak tanítványaim olvasási szokásaival kapcsolatban. Tudni szeretném, hogy mi jut eszükbe az olvasással, mint tevékenységgel kapcsolatban, mi a kedvence olvasmányuk, ki a kedvence szerzőjük. Érdekel továbbá, hogy mi alapján, kinek az ajánlására választanak könyveket. Megjelennek-e a kedvenc olvasmányaik között a kötelezők? A kutatás eredményeit gyógypedagógusként, nyelvtanárként és egy a 2023/2024-es tanévben nyolcadikos, továbbtanulásra készülő osztály osztályfőnökeként is hasznosítani szeretném. Gyógypedagógusként kíváncsi vagyok rá, hogy a különböző tanulási nehézségek, milyen mértékben befolyásolják az olvasási kedvet és motivációt. Nyelvtanárként választ keresek arra, hogy megjelennek-e angol nyelvű szövegek tanítványaim önállóan választott olvasmányai között. Osztályfőnökként pedig kíváncsi vagyok arra, hogy iskolánk olvasást népszerűsítő programjai kimutathatóan hatnak-e tanítványainkra. A kutatásom során gyűjtött adatok egy részét összevetem egy 2019-ben készült, hasonló témájú, nagymintás kutatás eredményeivel. Kutatási kérdéseimet a fentieket figyelembe véve fogalmaztam meg:

1. Megfigyelhető-e különbség a 2019-es, Tóth Máté által vezetett, „Az én könyvtáram” című projekthez tartozó kutatás eredményei és kutatásom eredményei között?
2. Megjelennek-e angol nyelvű szövegek a tanulók önállóan választott olvasmányai között?

3. Hogyan befolyásolják különböző tanulási nehézségek az olvasási kedvet és motivációt?

4. Kimutatható-e az iskolában működő, olvasást népszerűsítő programok hatása a felső tagozatos tanulók olvasási szokásaira?

Adataim három forrásból származnak. Az összes résztvevő olvasási szokásairól és preferenciáiról egy nyitott kérdéseket tartalmazó írásban kitöltött, papíralapú kérdőívvel szereztem információt. Három tanulási nehézséggel küzdő diákkal strukturált, csoportos interjút készítettem nyitott kérdések alkalmazásával. Az adatok feldolgozásakor saját jegyzeteimet is felhasználtam, melyeket strukturálatlan, csoportos beszélgetések közben készítettem.

A dolgozat következő fejezete a kutatásom szempontjából releváns szakirodalom bemutatását tartalmazza. A digitális bennszülötteknek nevezett generáció elnevezésének magyarázata után, áttekintem ezen generáció olvasási kedvének hanyatlását és a hanyatlás lehetséges okait vizsgáló tanulmányokat. A következő alfejezet fókuszában az olvasás hiányának következményeit tárgyaló szakirodalom áll. Az olvasási kedv fokozásának lehetséges módszereire vonatkozó írások után a kutatásom módszertani háttéréhez kapcsolódó szakirodalmat tárgyalom.

Dolgozatom második fejezetében ismertetem a vizsgálat háttérét, a kutatáshoz választott módszereket, és megindokolom ezek választását, majd részletesen bemutatom a kutatási eszközöket. Külön alfejezetben tárgyalom a kutatás helyszínét és vizsgált csoport bemutatását. A harmadik fejezet az adatgyűjtés leírását és az adatok elemzését tartalmazza három alfejezetre osztva. Az alfejezetek az különböző eszközökkel gyűjtött adatok feldolgozását külön tárgyalják. A negyedik fejezet tartalmazza a kutatási kérdésekre kapott válaszok összegzését. Részletezem továbbá a jelen tanulmány elkészítése közben felmerült további kutatási lehetőségeket, illetve a kutatás korlátait is.

Szakirodalmi áttekintés

A digitális bennszülöttek olvasási kedvének hanyatlása és annak okai

Kutatásom résztvevői a Mark Prensky (2001) által bevezetett digitális bennszülöttek elnevezésű generáció tagjai, 10-14 éves diákok. Jellemzőjük, hogy az őket körülvevő digitális eszközöket rendszeresen, készségszintű magabiztossággal használják. Gombos és Csima (2019) „Az én könyvtáram” című 2019-es kutatás eredményeit elemezve emelik ki, hogy a 10-13 éves korosztály 8,2%-a úgy használja az internetet, hogy naponta 10-20-percenként néz rá a telefonjára. Ennek a korosztálynak 46,5%-a naponta vagy naponta többször használja az internetet barátokkal való kapcsolattartáshoz. Olvasási szokásait figyelembe véve Gombos (2019) ezt a korosztályt több szempontból is érdekesnek tartja. Ők már készségszinten alkalmasak önálló olvasásra, miközben könyvválasztásukban is egyre önállóbbá válnak. Tóth (2019) olvasási szokásokat és könyvtárhasználatot fókuszba állító kutatása két szakaszból állt. 2017-ben és 2019-ben ugyanazzal a módszerrel vizsgálat ugyanannak a korosztálynak az szokásait. Eredményei közül én a 10-14 éves korosztályra vonatkozó adatokat emelem ki, mivel ezek relevánsak kutatáson szempontjából. Tóth (2019) a következő kategóriákat használja az olvasás gyakoriságát vizsgáló kérdéseinél; „egy könyvet sem olvasott az utóbbi 12 hónapban, 1-3 könyvet elolvasott az utóbbi 12 hónapban, legalább egyet negyedévenként, havonként legalább egy könyvet elolvasott, nem tudja / nem válaszol.” (Tóth, 2019: 17).

2019-ben a 10-13 évesek 41,4%-a egy könyvet sem olvasott el az utóbbi 12 hónapban, 30,0% 1-3 könyvet olvasott el az utóbbi 12 hónapban, 15,6% legalább egyet negyedévenként, 10,2% havonként legalább egy könyvet elolvasott. 2,7% nem tudta a választ vagy nem válaszolt (Tóth, 2019). Ezek a számok romló tendenciát mutatnak a 2017-es eredményekkel összevetve. Az olvasási kedv hanyatlásának hátterében több ok is feltételezhető. Gyarmathy és Kucsák (2012) a digitális bennszülöttek kognitív profiljának felállítását azért tartják fontosnak, hogy megfelelő oktatásban és fejlesztésben részesüljenek.

Vizsgálatuk során egyértelművé vált, hogy ennek a megváltozott, felgyorsult, rendkívül ingergazdag környezetben felnövő generációnak a rész képességeit nem lehet megbízhatóan tesztelni a hagyományos vizsgálati eljárásokkal. A tanulmány részletesen kitér a figyelemzavar témakörére. Felhívja a figyelmet arra, hogy a digitális bennszülöttekre jellemző, hogy figyelmüket egyszerre több dolog köti le párhuzamosan. Ennek megfelelően figyelmük szórtabb, felszínesebb. A szerzők felvetik a kérdést, hogy tekinthető-e ez jelenség figyelemzavarnak, vagy elfogadható-e egy korábban sokkal ritkábban tapasztalt működési módként, mely egyre jellemzőbb egy generáció tagjaira. A szórt figyelem további nehézségeket okoz a hagyományos iskolai környezetben.

Ha gyenge a figyelem, gyengébb az emlékezeti teljesítmény. Ha nem elég jó az emlékezet, az utasításokat, szövegeket nehezebben tudja követni a gyerek. A pontos instrukciók hiányában nem tud a feladatokban megfelelően teljesíteni, illetve a beszédértése, a szövegek feldolgozása gyengébb szintet mutat. Mindez lavinaként rádől a teljes képességprofilra (Gyarmathy–Kucsák, 2012: 46)

Ezek a gyerekek gyakran nem tudnak megfelelően teljesíteni az iskolában. Önértékelésük romlik, kudarckerülés miatt, ellenállnak azoknak a feladatoknak, melyek sikeres elvégzésben nem biztosak. A szövegfeldolgozás nehézsége, esetleges lassúsága miatt elutasítják az olvasás.

Erdős és Lak (2019) két szempontra felhívják a figyelmet akkor, amikor az olvasás válságáról írnak. A média térnyerésével párhuzamosan csökken a szépirodalmi művek olvasásának népszerűség szabadidős tevékenységként. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető, hogy a gazdaságilag fejlett országok lakosságának egy jelentős részének az olvasási és szövegértelmezési képesség szintje nem megfelelő. Tóth (2019) tévénézési szokásokra vonatkozó kérdésre adott válaszok alátámasztják, hogy a média jelentős szerepét a 10-13 éves korosztály szabadidős tevékenységei. A megkérdezettek 12,4% naponta több mint 3 órát néz TV-t, míg 57,3% napi 1-3 órát tölt ezzel a tevékenységgel. Gyarmathy és Kucsák (2012) is találkoznak a szövegértelmezés problémájával a digitális bennszülöttek képesség profiljának vizsgálatakor.

Az olvasás hiányának következményei

Pusztai (2006) szintén hangsúlyozz az olvasás fontosságának elemzésekor, hogy az olvasás elengedhetetlen készség az információszerzéshez. Amellett, hogy a munkaerőpiacon alapvető elvárásként jelenik meg a szövegértelmezésre alkalmas olvasáskészség birtoklása, ezen készség megfelelő szintű megléte nélkül az emberek manipulálhatóvá, kiszolgáltatottá válnak. Gyarmathy (2019) a kritikai gondolkodás fejlesztését tartja elengedhetetlennek ahhoz, hogy a 21. század embere ne váljon becsaphatóvá. Wolf (2018) a kritikai gondolkodás kialakításához alapvetőnek tartja a mélyolvasás elsajátítását. Gombos (2022) tényként állapítja meg, hogy „a rendszeresen olvasó tanulók jobban teljesítenek a szövegértési feladatoknál is ... műveltségük, tájékozottságuk óriási előnyt jelenthet betűszegény környezetben felnövő, nem olvasó társaikhoz képest.” (Gombos, 2022: 2)

Pusztai (2006) szerint az olvasás személyiséget, fantáziát és gondolkodásmódot fejlesztő hatása a fiatalok esetében különös fontossággal bír. Segít eltávolodni a hétköznapi helyzetektől, miközben támogatja az alternatívákban való gondolkodást és elfogadást. „És mindenekelőtt az olvasás elbűvölő álomutazás idegen országokban, vagy akár a saját fejünkben, élvezet, izgalom, amit nagy veszteség lenne kihagyni.” (Pusztai, 2006).

Az olvasási kedv fokozásának lehetséges módszerei

Az előző alfejezetben Erdős és Lak (2019) a 2016-os PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) kutatási eredményinek másodelemzésével arra a következtetésre jut, hogy a megfigyelhető különbség a fiúk és a lányok olvasásszeretete között. A 4. évfolyamos korosztály esetében lányok jobban szeretnek olvasni, mint a fiúk. Kegyesné (2001) az 1990 és 1992 között zajló, 30 országban végzett kutatás eredményit bemutatva hangsúlyozza, hogy a 9–14 éves korosztályon belül a lányok többet, szövegértés szempontjából jobban olvasnak és szívesebben osztják meg élményeiket olvasmányikról, mint a fiúk. Ezzel szemben a 2001-ben 220, 9–14 éves válaszadó bevonásával készült

kutatás nem mutat szignifikáns különbséget az olvasás intenzitásával kapcsolatban fiúk és lányok között. Egyértelmű különbség látható viszont a témaválasztásokkal kapcsolatban. Kegyesné természetesen hangsúlyozza: a 220 fős minta nem alkalmas általánosításra. Saját kutatásom szempontjából azonban megfontolandó eredmény, hogy ismét megerősítést nyert az a feltételezés, hogy a felső tagozatos fiúk és lányok egyértelműen akkor szeretnek olvasni, ha az olvasmány *témája* érdekli őket. Az olvasási motiváció felkeltése szempontjából fontos lehet még a fiúk és lányok által megnevezett témák, műfajok figyelembevétele. A kutatás tovább eredményit azért tartottam érdekesnek és alkalmasnak arra, hogy a szakirodalmi áttekintés részét képezzék, mert feltételeztem, hogy a fiatalok téma- és műfajválasztása jelentősen változik következő évtizedekben – ez a feltételezésem megdőlt. Számos átfedést találtam a 2001-es eredmények, későbbi és saját kutatási eredményeimmel. 2001-ben (a vizsgálat szerint) a felső tagozat elején a lányok az állatos történeteket preferálták, míg a fiúk a krimik felé fordulnak. A hatodikos lányok számára érdekesek voltak a szerelmes-romantikus könyvek, a fiúk érdeklődését továbbra is a krimik kötik le. Hetedik évfolyamon a fiúknál megjelenik a horror, majd nyolcadik osztályban a sci-fi mint kedvelt műfajok. A lányok esetében a krimi nyolcadik osztályos korukban kerül említésre kedvelt olvasmányként. Gombos (2019) a kortárs szövegek felső tagozaton való alkalmazásáról szóló tanulmányában hangsúlyozza, hogy a korosztálynak nem megfelelően kiválasztott kötelező olvasmány demotiválhatja a tanulókat. Fontosnak tartja olyan témák választását, melyek érdekesek a célközönség számára. A Szabó Ervin könyvtár 2017-es kutatására hivatkozva kiemeli, hogy a 10-13 éves korosztály számára a szórakoztató regények, a kaland regények, a fantasy és a képregények kedvelt műfajként jellenek meg. Gombos ezen tanulmányában nem csupán kiemeli az olvasmányok közös feldolgozásának fontosságát, hanem módszertani ajánlásokat is ad a feldolgozáshoz. Fontosnak tartja továbbá, hogy a megfelelően kiválasztott irodalmi szövegek feldolgozása örömforrás lehet. Vass (2022) a tanár-diák kapcsolatot támogató-alkotó partneri viszonyként értelmezi a DO12 olvasási motivációt fejlesztő program bemutatásakor. Az alkotó érdeklődési köre áll a fókuszban ebben a viszonyrendszerben, aki autonóm döntést hozhat az olvasási tevékenység megszervezésével és szöveg

kiválasztásával kapcsolatban. „Az olvasás iránti motiváció kialakulásához fontos a szabad választást, a relatív autonómia lehetőségét biztosítani, mert hatással van a motiváció minőségére.” (Vass, 2022: 9)

Gombos (2022) kiemeli azt is, hogy a kortárs szövegek alkalmasak arra, hogy tartalmas tanár-diák beszélgetések alakuljanak ki. Fontosnak tartja, hogy a tanárok adott esetben legyenek nyitottak a tanulók olvasmányokra vonatkozó ajánlásaira. Motiválónak tartja olyan műfajok bevezetését a kötelező olvasmányok közé, mint a disztópiák és a képregények. Gyarmathy (2019) szintén kiemeli, hogy a pedagógusok úgy tudnak hatékonyvá válni, ha olyan tevékenységekbe tudják a tanulókat vonni, melyek fókuszában a tanulók érdeklődési köre áll. A tanár-diák kapcsolatban a tanulást egyénre szabott harmonikus, alkotó folyamatnak tartja, melyben az autonómia kiemelt szerepet kap. Erdős és Lak (2019) is arra a következtetésre jutott, hogy jelentős szerepe van a pedagógusoknak a könyvek ajánlásával kapcsolatban. Elengedhetetlen az életkori sajátosságok figyelembevétele, valamint lehetőség biztosítása arra, hogy a gyerekek beszélhessenek olvasmányélményeikről. Vass (2022) szintén kiemeli az olvasmányélményről szóló beszélgetések fontosságát az olvasási motiváció növelésének vizsgálatakor.

Kutatásmódszertani háttér

Az olvasási szokások feltérképezéséhez kevert kutatási módszert alkalmaztam (Creswell, 2003; Dörnyei, 2007; Mackey és Gass, 2005).

Kevert kutatási módszertan alkalmazását választottam. Freebody (2003) megfogalmazása szerint az oktatás területén végzett kvalitatív kutatások sajátja, hogy a kutató belehelyezkedik a kutatás környezetébe, részt vesz a folyamatokban. Mivel a vizsgálatot olyan fiatalok körében végeztem, akikkel napi rendszerességgel találkozom, gyakran van alkalmam kötetlen és strukturált beszélgetésekben részt venni, lehetőségem volt többféle adatfelvételi módszer alkalmazására.

Mackey és Gass (2005) triangulációra vonatkozó definíciójának megfelelően, a kutatás validitása többféle módszerrel nyert adatok elemzésével biztosítható.

Adatokat nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőívek, két tanuló esetében strukturált interjúkból és saját megfigyeléseim jegyzeteiből nyertem.

McCreeken (1988) figyelmeztetését szem előtt tartva, olyan kutatóként, aki kérdezőként vesz részt az adatgyűjtés folyamatában, különös figyelmet szenteltem annak, hogy semleges szerepben maradjak, anélkül, hogy befolyásolnám a válaszadók véleményformálását.

A kutatás háttere

A kutatás kontextusának bemutatása

Kutatás helyszíne az Új Budai Alma Mater Általános Iskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Óvoda, rövidebb nevén Újalma. Az intézmény Budapest XI. kerületének határán, a Budaörsi Repülőtér és Kamaraerdő közvetlen szomszédságában helyezkedik el. Nyolc iskolai évfolyamon és két óvodai csoportban közel 350 gyerek tanul az intézményben. Az iskolában évfolyamonként két-két 20 fős osztály működik. Alsó tagozaton két tanító, felsőben pedig egy-egy osztályfőnök irányítja az osztályok életét.

Az Újalma fenntartója az Új Alma Iskolafenntartó Közhasznú Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság. Az szülők havi hozzájárulást fizetnek az intézmény által nyújtott szolgáltatásokért. A gyerekek szüleiről elmondható, hogy tanulást értéknek tekintik, elfogadják az intézmény szabályait, a pedagógusokkal kölcsönös tiszteleten alapuló bizalmi kapcsolatban vannak. A gyerekek oktatása és nevelése a családokkal szoros együttműködésben zajlik. Bár a szülőknek nincsen beleszólásuk a pedagógusok szakmai munkájába, lehetőségük van tájékoztatást és konzultációt kérni a gyerekeiket érintő pedagógiai folyamatokkal kapcsolatban. Az évvégi és féléves bizonyítványon kívül a tanulók októberben és áprilisban írott formában, szöveges értékelést kapnak tanáraiktól. Ezekre, a Tudósító elnevezésű, a Classroom felületén megosztott, személyes hangvételű levelekre a gyerekeknek lehetőségük van szóban vagy írásban reagálni.

Kutatásom résztvevői felső tagozatos, 10 és 14 év között diákok. Az osztályok vegyes összetételűek. A gyerekek között van élsportoló, beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel (BTMN) küzdő, kiemelkedően tehetséges, alulmotivált és kimondottan érdeklődő tanuló is. A sor még sokáig folytatható lenne, hiszen mindannyian különböző egyéniségek, különböző erősségekkel és nehézségekkel. Fontosnak tartottam azonban kihangsúlyozni a gyerekek közötti különbözőségeket, mert iskolánkban kiemelt figyelmet kap az egymás véleményének meghallgatására és elfogadására való nevelés. A gyerekek reális

énképének kialakításában számos olyan tevékenységgel igyekszünk segíteni, melyek célja az önismeret fejlesztése. A gyógypedagógiai fejlesztő foglalkozások mellett, tehetséggondozó, zenei, képzőművészeti és sportszakkörökön tudnak kiválasztani a tanulók számukra érdekes és motiváló tevékenységeket.

A kutatásban résztvevő kutatóként van szerepem. Az 5. évfolyamos tanulóknak tanulásmódszertant tanítok heti egy alkalommal. A 6., 7., és 8. évfolyamon heti 4 órában angol tanítok egy-egy csoportbontott 12-14 fős csoportnak. A 8. évfolyamon az angolórák mellett heti egy alkalommal, etikaóra keretében lehetőségünk van a gyerekek által is felvetett témákról beszélgetni. A 7. évfolyam egyik osztályának pedig az osztályfőnöke vagyok. A résztvevők mindegyikét személyesen, jól ismerem. A gyerekek tanulmányain túlmutató beszélgetésekre azonban napi rendszerességgel csak az osztályomba járó és az általam angolra tanított diákokkal van lehetőségem. Beszélgetéseink során gyakori téma az olvasás. A családok számára nem jelent anyagi nehézséget a gyerekek által kiválasztott könyvek megvásárlása. Családlátogatásaim során lehetőségem volt megfigyelni, hogy tanítványaim közül szinte mindannyian rendelkeznek saját könyvtárral. Mindannyiuknak van saját szobája, ahová elvonulhatnak.

Olvasóvá nevelés az Újalmában

Az iskola kiemeleten fontosnak tartja az olvasóvá nevelést. Minden tanteremben vannak könyvespolcok, ahol a gyerekek által már olvasott, a többiek számára kölcsönadható könyveket tárolják. A termekben tudatosan kialakított olvasókuckók vannak. Mivel az iskola könyvtárának állománya nem tekintendő naprakésznek, az osztályok egy része rendszeresen felkeresi a közelben működő közkönyvtárat. Az osztályfőnökök figyelmet fordítanak arra, hogy gyerekeknek legyen lehetőségük beszélni olvasmányélményeikről. A tanulók rendszeres online könyvajánlót tartanak, melyeket az iskola Facebook-oldalán meg is nézhetnek.

Az iskola kötelező- és ajánlottolvasmány-listája folyamatosan változik a diákok érdeklődését figyelembe véve.

Az Újalmában az idegen nyelv tanulásának is fontos pillére az irodalmi szövegek olvasása. A gyerekek 3. évfolyamtól kezdve könnyített nyelvezetű irodalmi szövegek feldolgozásával tanulnak angolul. A kiválasztott regények fejezeteit, a szereplőket megvizsgálva, az eseményeket és azok hátterét közösen átbeszélve dolgozzák fel.

Így a gyerekek számára elfogadott és természetes helyzet az, hogy olvasmányélményeikről beszélgetnek magyarul és angolul egyaránt.

A kutatás módszertana

Kutatásom során kevert kutatási módszert alkalmazva a következő kérdésekre kerestem választ:

1. Megfigyelhető-e különbség a 2019-es, Tóth Máté által vezetett, „Az én könyvtáram” című projekthez tartozó kutatás eredményei és kutatásom eredményei között?

2. Megjelennek-e angol nyelvű szövegek a tanulók önállóan választott olvasmányai között?

3. Hogyan befolyásolják különböző tanulási nehézségek az olvasási kedvet és a motivációt?

4. Kimutatható-e az iskolában működő, olvasást népszerűsítő programok hatása a felső tagozatos tanulók olvasási szokásaira?

Az 1., 2. és 4. kutatási kérdés megválaszolásához nyitott kérdéseket tartalmazó kérdőívet alkalmaztam. A kérdőívet a résztvevők anonim módon, írásban töltötték ki. Annyi időt szánhattak a válaszok megfogalmazására, amennyit szükségesnek éreztek. A kérdőíveket azok a tanulók töltötték ki, akik az adatgyűjtés napján nem hiányoztak az iskolából. A jelenlévő tanulók – egy kivétellel – együttműködően vettek részt a kutatásban. Egy tanuló nem szeretett volna válaszolni a feltett kérdésekre fáradtságra hivatkozva. Döntését elfogadtam. A válaszokat leíró statisztikai elemzéssel vizsgáltam.

A 3. kutatási kérdés megválaszolásához két tanulási nehézséggel küzdő tanulóval strukturált csoportos interjút készítettem. Időhatékonyság szempontjából döntöttem a csoportos interjú mellett. Annak ellenére, hogy tisztában

vagyok azzal, hogy a csoportosan készített interjú esetében a résztvevők választai hatással lehetnek egymás válaszára, bízom abban, hogy a diákok egymás közötti és velem való bizalmi viszonya lehetővé teszi, hogy őszintén válaszoljanak kérdéseimre. Válaszaikat kvalitatív tartalomelemzéssel dolgoztam fel.

A 3. és 4. kutatási kérdés megválaszolásához strukturálatlan beszélgetések közben készített tanári jegyzeteimet is felhasználtam, kvalitatív tartalomelemzést alkalmazva.

A három forrásból szerzett adatok felhasználásával igyekeztem a kutatás validitását biztosítani. Annak ellenére, hogy tanárként vettem részt az adatgyűjtésben és feldolgozásban, törekedtem arra, hogy semleges szerepben maradjak, és ne befolyásoljam diákjaimat válaszadását.

Kutatásom eredményei általánosításra nem alkalmasak a résztvevők alacsony száma miatt, azonban kiinduló pontként szolgálhatnak további olvasást népszerűsítő programok kidolgozásához.

A kutatás eredményei

Felső tagozatos tanulók kedvence szerzői és legemlékezetesebb olvasmányaik

Kutatási kérdőívem 2. és 3. kérdése a tanulók kedvenc írójára és legemlékezetesebb olvasmányélményére vonatkozott. A tanulóknak a legemlékezetesebb olvasmányélményeikhez nem kellett megadniuk a szerzők nevét. A kérdőív kitöltése közben többen jelezték, hogy nem emlékeznek a pontos címre. Arra kértem őket, hogy ebben az esetben írják le azt, amire emlékeznek a címből. Feltételeztem, hogy leírt „címtöredékek” alapján ki fogom tudni következtetni, hogy melyik könyvre gondoltak. Nem vettem figyelembe azt, ha tanulók a szerzők neveit nem tökéletes helyesírással adták meg. Az összefoglaló táblázatokban a nevek helyesen szerepelnek.

Az 5. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói

A 37 5. osztályos válaszadó közül mindenki írt emlékezetes olvasmányt. A kedvenc írók megnevezésénél azonban többen üresen hagyták a válasz helyét. Néhányan megindokolták, hogy miért nem válaszoltak a kérdésre. Három tanuló azt írta, hogy nem szokta vagy nem tudja megjegyezni az írók neveit. Egy válaszadó pedig nem tudta helyesen leírni kedvenc írója nevét, ezért inkább nem írta le. Az 5. táblázat a legemlékezetesebb könyveket és kedvenc írókat tartalmazza. A zárójelben lévő számok azt jelölik ahányszor az adott cím vagy író megjelent a válaszokban.

5. táblázat: Az 5. osztályos tanulók kedvenc könyvei és írói

J. K. Rowling (6)	Harry Potter (7)
Rick Riordan (3)	Percy Jackson és az olimposziak (2)
Jeff Kinney (3)	Egy Ropi naplója (5)
Rachel Renée Russel (3)	Egy Zizi naplója (3)
Bear Grylls	Pál utcai fiúk (2)
Brad Pitt	Alaska nyomában
Frank Shatzing	Egy angyal Budapesten

James Harriot	K-pop
Janikovszky Éva	Nanuto Mangák
Kertész Erzsi	Bors Bori sorozat
Kisomuto Masusi	Raj
Lázár Ervin	Pálcikakutya
Molnár Ferenc	Éjfél völgyi suli
Móra Ferenc	Jók és rosszak iskolája
Petőfi Sándor	Szent Johanna gimi
Tea Stilton	Helka
Tom Walton	Exit könyvek
Tom Watson	Mágikus állatok
	Időfutár
	Eragon
	The lucky baseball bat
	Luccka és a Móka Hold
	Panthera

29 tanuló válaszolta meg a kedvenc íróra vonatkozó kérdést. A táblázat első négy helyén a szerző mellett az általuk írt regények címei találhatóak.

A továbbiakban azonban szerzők és műveik nem egymás mellett szerepelnek, ahogy a válaszadók sem minden esetben együtt adták meg kedvenc írójuk nevét és legemlékezetesebb olvasmányukat. Összesen 18 szerző neve jelenik meg a válaszokban; 6 magyar és 12 külföldi. A magyar szerzők mindegyike olyan szerző, akiknek munkáit a gyerekek iskolánk alsó vagy felső tagozatán olvasták. Lázár Ervin és Molnár Ferenc egy-egy műve kötelező olvasmány a gyerekeknek. Brad Pitt említése íróként valószínűleg egy tévedés lehet... Illetve Petőfi Sándor nevének megadása válaszként arra utalhat, hogy a válaszadó nem egy könyv szerzőjére gondolt a kérdéssel kapcsolatban. Tom Walton egy „fenntartható ételeket”, vegetáriánus recepteket tartalmazó szakácskönyv szerzője, akinek bár neve szerepel a listán, az által írt könyve cím nem jelenik meg a válaszok között. Az első négy helyen álló szerzők regényei találhatóak meg a könyvlista első négy helyén is. A gyerekek beszélgetései közben készített jegyzetek rámutatnak, hogy mindamelllett, hogy J. K. Rowling Harry Pottere kötelező olvasmány, többen azért olvasták el örömmel, mert már évek óta

várták, hogy elkezdhessék olvasni. A gyerekek beszámolóí alapján feltételezhető, hogy sok szülő érezte úgy, hogy a regény túlságosan félelmetes alsó tagozatos gyerekek számára, és csak akkor adtak engedély az elolvasására, amikor az megjelent a kötelező olvasmányok listáján. Tóth (2019) kutatásában a Harry Potter és az Egy ropi naplója az első két helyen áll azon könyvek listáján, melyet a kutatásban résztvevő 10-14 éves tanulók legutóbbi olvasmányélményükként jelöltek meg.

A 6. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói

Annak ellenére, hogy kérdőívet 39 tanuló töltötte ki, a legemlékezetesebb könyvre vonatkozó kérdésre 34 válasz érkezett, a kedvenc íróra 31. A válaszadók közül négy tanuló azt az indokot adta írásban a válasz elutasítására, hogy nincsen kedvence egyik kategóriában sem. Két tanuló írta azt, hogy nem emlékszik a címre vagy a névre. Egy tanuló pedig azt fogalmazta meg utólag, hogy nem az alapján választ könyveket, hogy ki írta őket, így nem is töltötte ki a kedvenc íróra vonatkozó kérdést. A 6. osztályos tanulók válaszait a 6. táblázat tartalmazza. A nevek és címek mellett található számok az említések számára utalnak.

6. táblázat: A 6. osztályos tanulók kedvenc könyvei és írói

Leiner Laura (15)	Bexi (4)
	Bábel (2)
	Szent Johanna gimi (2)
	Mindig karácsony
Jeff Kinney (3)	Egy ropi naplója (4)
J. K. Rowling (8)	Harry Potter (3)
Holly Jackson	Jó kislányok kézikönyve
A. M. Howel	Az elveszett titkok kertje
Wéber Anikó	El fogsz tűnni
Raven Kennedy	Glow
Phil Knight	A Nike story
Dan Brown	A Da Vinci kód
Agatha Christie	Lord Edgware rejtélyes halála

Karl May	Winnetou
Richard Paul Evans	Michael Vey
Szűcs Ádám	
	A kalapos róka
	Jók és rosszak iskolája (2)
	Stanley kincse
	The story of Mickey Mouse
	Arsene Lupin
	Lionel Messi
	Üvegtrón
	Nevermore
	Mutaványos

Szembeötlő különbség figyelhető meg az 5. és 6. osztályos gyerekek válaszai között. Míg a fiatalabbak közül alig néhányan jelölték kedvenc írójuknak kedvenc könyvük szerzőjét, a 6. osztályosoknál 24 tanulónál a könyv és szerzője egyaránt legkedveltebbként került megnevezésre. A népszerűségi listát egyértelműen Leiner Laura és regényei vezetik. Az Egy ropi naplója és a Harry Potter továbbra is előkelő helyen szerepelnek. Azonban a Percy Jackson sorozat egyetlen része sem kap szavazatot. Megjelenik a listán néhány angol nyelvű olvasmány is. A gyerekekkel folytatott beszélgetések közben készített jegyzetek alapján egyértelművé vált, hogy a 6. osztályosok gyakran adnak egymásnak kölcsön könyveket. Különösen igaz ez a Leiner Laura-regényekre. A szépirodalmi olvasmányok mellett olyan könyv is felkerült a listára, mely egyértelműen mutatja olvasója érdeklődési körét. Ilyen a Lionel Messi életét bemutató írás. Kötelező olvasmányok nem szerepelnek a 6. osztályosok listáján. Annak ellenére, hogy az írásban rögzített jegyzetekből tudható, hogy a Winnetou és A Da Vinci-kód felnőttek által ajánlott olvasmányok, az is egyértelművé válik megjegyzéseikből, hogy a kortárs csoport véleménye és javaslatai erősebb hatással vannak a gyerekek választásaira, mint a felnőtteké.

Az 7. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói

A 25 kitöltő közül mindannyian megadták legemlékezetesebb olvasmányukat. Kedvenc írójukat azonban csak 19 jelölték. Válaszaikat a 7. táblázat tartalmazza, nevekkkel, címekkel és megjelenések számával.

7. táblázat: A 7. osztályos tanulók kedvenc könyvei és írói

J. K. Rowling (4)	Harry Potter (2)
Tolkien	A Hobbit (3)
Leiner Laura (3)	Szent Johanna gimi
Agatha Christie (3)	Gyilkosság az Orient expresszen
George Orwell	Állatfarm (2)
Roald Dahl (2)	Matilda
David Walliams	Az éjféli banda
	Óramágusok sorozat
	A good girl's guide to murder Jó kislányok kézikönyve gyilkosság- hoz
	Jakabak
	Az időfutár
	Az osztály vesztese
	Az időfutár
	Robinson Crusoe
	Bors Bori
	Egri csillagok
	Stanley avagy a szerencse fia
	The hotel
	Twilight
	Caraval
Alice Oseman	
Holly Black	
Berg Judit	
Robert Capa	
Moskát Anita	

Leiner Laura és J. K. Rowling neve mellett hasonló népszerűséggel feltűnik Agatha Christie is. Ennek feltételezhető oka, hogy angolórakon az egyik feldolgozott regény szerzője is Agatha Christie. A Hobbit megjelenése két szempontból is figyelemreméltó. Egyrészt mert egybeesik Tóth (2019) a fantasy népszerűségére vonatkozó eredményeivel, másrészt mert első ízben jelenik meg kötelező olvasmány a legemlékezetesebb könyvek között. A hobbit mellett Az időfutár is kötelező olvasmány a 7. évfolyamon. Négy angol című olvasmány került fel a listára, azonban csak egy esetben biztos, hogy a cím valóban angol szöveget takar.

Az 8. osztályos tanulók legemlékezetesebb könyvei és kedvenc írói

A 23 válaszadó közül két tanuló nem válaszolt a legemlékezetesebb olvasmányra vonatkozó kérdésre, kettő pedig azt válaszolta, hogy nincsen ilyen olvasmánya. Összesen hat diák nem adta meg kedvenc íróját. A válaszokat a 8. táblázat tartalmazza. Mivel az a 19 válaszadó, akik címeket adták meg válaszukban, mindannyian különböző könyveket neveztek meg, válaszaikat úgy rendeztem, hogy látszódjon, kit jelöltek meg kedvenc írójuknak. Azokban az esetekben, amikor a szerző nem a kedvencként megadott mű szerzője, az írók neveit dőlt betűvel szedtem.

8. táblázat: A 8. osztályos tanulók kedvenc könyvei és írói

Jenny Han	A nyár, amikor megszépültem
Frank Herbert	Dűne
J. R. R. Tolkien	A Gyűrűk Ura
<i>Agatha Christie</i>	Percy Jackson és a villámtolvaj
Anna Waltz	Gipsz
Lois Lowry	Az emlékek őre
Murakami Haruki	Sötétedés után
Sarah J. Maas	Üvegtrón
Tahereh Mafi	Ne érints
Leigh Bardugo	Six of Crows
<i>Leiner Laura</i>	Kiasszonyok
<i>J. K. Rowling</i>	Bexi

	A 13 és 3/4 éves Adrian Mole titkos naplója
<i>Leiner Laura</i>	Pi élete
Molnár Ferenc	A Pál utcai fiúk
<i>Leiner Laura</i>	I love you
	Eragon
J K Rowling	Geronimo Stilton

A 8. osztályosok kedvenc szerzői között ismét a legtöbbet említett szerzők J. K. Rowling és Leiner Laura, annak ellenére, hogy J. K. Rowling regényei nem szereplenek a legemlékezetesebb olvasmányok között. Megjelennek kötelező olvasmányok is a listán, mint *A Pál utcai fiúk* és *Az emlékek őre*. Ahogy Tóth (2019) tanulmánya is rámutat, azok a regények, melyek a korosztály problémáival foglalkoznak előtérbe kerülnek. Ez a preferencia az olvasmányok kiválasztásánál egyértelműen látszik a 8. osztályosok választásaiból is. Azok a kötelezően olvasandó szerzők, akire Tóth (2019) utal, amikor kutatásának eredményeit összegzi, nem jelennek meg diákjaim listáján. Ennek feltehetően az az ok, hogy iskolánk az elmúlt években lecserélte a kötelező olvasmányok listáján szereplő regények egy részét.

A következő alfejezet a válaszadók kötelező olvasmányokra vonatkozó preferenciáját elemzi.

A felső tagozatos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai

Kutatási kérdőívem 4. kérdése a tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányaira vonatkozott. Ahhoz, hogy a válaszok értelmezhetőek legyenek, az 9. táblázatban összefoglaltam az Újalma kötelező olvasmányait.

9. táblázat: Kötelező olvasmányok listája

Elsős nyári olvasmány – szülői felolvasással	Janikovszky Éva: Jó nekem, vagy hasonló
Másodikos nyári olvasmány – szülői felolvasással	Berg Judit: Két kis dinó a zsírkréta korban

Harmadikos év közbeni közös olvasmány	Janikovszky Éva: Égigérő fű
Negyedikes év közbeni közös olvasmány	Varró Dániel: Túl a Maszat-hegyen
Ötödikes nyári olvasmány	Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk
Hatodikos nyári olvasmányok	Gárdonyi Géza: Egri csillagok / Nógrádi Gergely: Egri csillagok Arany János: Toldi / Nógrádi Gergely: Toldi C. S. Lewis: Az oroszlán, a boszorkány és a különös varázsszekrény (Narnia)
Hetedikes nyári olvasmányok	J. R. R. Tolkien: A hobbit Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője / Nógrádi Gergely: Szent Péter esernyője Lois Lowry: Az emlékek őre Shakespeare: Rómeó és Júlia
Nyolcadikos nyári olvasmányok	Karinthy Frigyes: Tanár Úr, kérem! Janne Teller: Semmi Agatha Christie: Mert többen nincsenek Molière: A fősvény

Alsó tagozaton önálló nyári olvasmányokhoz a tanulók ajánlásokat kapnak. Az ajánlott olvasmányok listáján szereplő regények elolvasása önkéntes. Felső tagozaton a kötelező olvasmányok feldolgozása a tanév közben történik, azzal az elvárással, hogy a tanulók előzetesen elolvassák azokat. Több esetben a kötelező olvasmányok eredetije és a Nógrádi Gergely által átírt verzió közül szabadon választhatnak a gyerekek.

Az 5. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai

A 37 tanuló közül két tanuló nem adott választ a kötelező olvasmányokra vonatkozó kérdésre. A 10. táblázat a válaszadók legélvezetesebb olvasmányait tartalmazza.

10. táblázat: Az 5. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai:

A Pál utcai fiúk	23
János vitéz	2

Túl a Maszat-hegyen	1
Fürdők réme	1
Két kis dinó	1
Kincskereső kisködmön	1
Rumini	1
Hogyan neveljünk	1
<i>Egyik sem</i>	1
<i>Nincs válasz</i>	2
<i>A kalandosakat</i>	1

A Pál utcai fiúk népszerűségét nem csupán a táblázatban látható szám bizonyítja, hanem a gyerekekkel folytatott beszélgetések közben készített jegyzetek tartalma is. A regényt a gyerekek többsége izgalmasnak tartja. Kedvelik az azonos című musical dalait, szívesen vettek részt a regény helyszíneit bemutató városjáró sétán. Nehéz megállapítani, hogy a regény önmagában vált-e élvezetessé a tanulók számára vagy az élmények hatására, melyek hozzá kapcsolódnak.

A listán megjelenik a Túl a Maszat-hegyen és a Két kis dinó, melyek korábbi évfolyamok kötelező olvasmányai. A Rumini és a Kincskereső kisködmön pedig ajánlott olvasmányok az alsó tagozaton. A János vitézt a tanórákon közösen olvasva dolgozzák fel az ötödikesek, ezért sorolhatta a válaszadó a kötelezők közé.

Egy tanuló nem talált élvezetesnek nevezhető olvasmányt. Egy másik pedig nem konkrét címet adott meg, hanem az, hogy a kalandos olvasmányok élvezetesekek számára.

Az 6. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai

A 39 tanuló mindegyike válaszolt a kérdésre. A 11. táblázat a válaszadók legemlékezetesebb olvasmányait tartalmazza.

11. táblázat: Az 6. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai:

Egri csillagok	13
A Pál utcai fiúk	8
Narnia	7
Harry Potter	6
A kisherceg	1
<i>Egyik sem</i>	4

A válaszadók közül négyen nem tudtak olyan kötelező olvasmányt megnevezni, mely élvezetes lett volna számukra. Az egyik tanuló írásban megjegyezte, hogy azért nem tudott konkrét címet írni, mert az összes olvasmány „bénán van kiválasztva”. A kérdőív kitöltése közben egy tanuló megjegyezte, hogy „egy kötelező nem tud élvezetes lenni”. Feltételezhető, hogy a négy tanuló egyike lehetett.

A válaszokból nem derül ki, hogy az Egri csillagok melyik változatát olvasták a tanulók. Továbbra is népszerűnek tűnik A Pál utcai fiúk. Miközben általánosságban elmondható, hogy a felső tagozatosok kedvelik a fantasyt, a Narnia a harmadik legélvezetesebb kötelező olvasmány a listán. Megjelenik azonban Harry Potter, annak ellenére, hogy 6. évfolyamon nem kötelező, hanem ajánlott olvasmány.

A kis herceget író tanuló feltételezhetően az a gyerek, aki korábban egy francia tanítási nyelvű iskolába járt. A kérdőív kitöltése közben megkérdezte, hogy írhat-e kötelező olvasmányt az előző iskolájából. Valamint elmondta, hogy ott csak francia szerzők műveit olvasták. Az adatelemzés ezen pontján merült fel bennem először, hogy a válaszok értelmezését sok esetben megkönnyítette volna, ha a válaszadók nem anonim módon töltik ki a kérdőíveket.

Az 7. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai

A kérdésre mind a 25 tanuló válaszolt. Többen meg is indokolták döntésüket.

A 12. táblázat a válaszadók legélvezetesebb olvasmányait tartalmazza.

12. táblázat: Az 7. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai:

A hobbit	7
Az emlékek óre	5
A Pál utcai fiúk	3
Egri csillagok	2
Narnia	2
Rómeó és Júlia	2
Szent Péter esernyője	1
Lenge mesék	1
<i>Egyik sem</i>	<i>1</i>
<i>Rövid izgalmas</i>	<i>1</i>

A fantasy népszerűségét a felsős korosztályban, a 7. évfolyam válaszai igazolják. A két legemlékezetesebb kötelező olvasmány A hobbit és Az emlékek őre.

A Rómeó és Júliát legélvezetesebb olvasmányként megjelölő egyik tanuló megjegyezte, hogy regényben jobb volna olvasni. A Szent Péter esernyője esetében a kitöltő a válaszához hozzáfűzte, hogy a színházi előadás miatt emlékezetes a történet. A regény feldolgozása előtt a 7. évfolyam közösen megnézte a színházi adaptációt.

A kötelező olvasmányokon kívül megjelenik a listán egy alsós ajánlott olvasmány, a Lenge mesék azzal a megjegyzéssel, hogy „lehet, hogy ez nem volt kötelező, de beszéltünk róla magyarul”.

Az 8. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai

A kérdésre a 23 tanuló közül csupán egy nem válaszolt. A 7. évfolyam tanulóhoz hasonlóan a nyolcadikosok közül is többen megindokolták válaszukat. A 13. táblázat a válaszadók legélvezetesebb olvasmányait tartalmazza.

13. táblázat: Az 8. osztályos tanulók legélvezetesebb kötelező olvasmányai:

Az emlékek őre	6
A Pál utcai fiúk	5
Semmi	4
Mert többen nincsenek	3
A hobbit	1
Szent Péter esernyője	1
Tüskevár	1
<i>Nincs válasz</i>	1
<i>Egyik sem tetszett</i>	1

A 8. évfolyamon 23 tanuló közül heten választottak olyan olvasmányt legélvezetesebbnek, mely a kitöltés évében kötelező. 14 válaszadó korábbi évek olvasmányait adta meg. Az emlékek őre népszerűsége az írott és szóbeli megjegyzések alapján abban áll, hogy izgalmas és könnyen olvasható. A tanulók élvezték, hogy „modern” regényt olvasnak. A Pál utcai fiúkkal kapcsolatban két tanuló tett említést a regény musicalfeldolgozásáról és az ehhez kapcsolódó színházi élményről.

A Semmivel kapcsolatban egy válaszadó utalt arra, hogy azért élvezte, mert „végre valami tényleg a mi korosztályunkról szól”. Megjegyzését kiegészített azzal, hogy „de ilyen nálunk nem történhetne meg.”

A Mert többen nincsenek választ egy tanuló azzal egészített ki, hogy ez egy „könnyedebb” olvasmány volt a többihez képest.

Minden évfolyamon van olyan tanuló, aki nem talál élvezetesnek mondható kötelező olvasmányt. Ez a jelenség megfigyelhető a 8. évfolyamon is. További kutatás témája lehet annak a feltérképezése, hogy ezek a tanulók, milyen olvasmányokat olvasnának szívesen.

Szembetűnő az is, hogy több esetben összekeverik a válaszadók az ajánlott és kötelező olvasmányokat.

A válaszokból egyértelműen kiolvasható, hogy a legtöbbit említett kötelező olvasmányok az 5., 6. és 7. évfolyamon az adott évben olvasott művek. A 8. évfolyamos diákokkal folytatott beszélgetések során kiderült, hogy többen úgy gondolták, hogy az iskolánkban megadott kötelező olvasmányok nem lesznek hasznosak a gimnáziumi felvételi, ezért nem olvasták el nyáron. Túl modernek ítélték a Semmit és a Mert többen nincseneket. Ez lehet az oka annak, hogy korábbi évek kötelező olvasmányai közül választottak.

Érdemes figyelembe venni egy a kérdés megfogalmazására vonatkozó tanuló felvetést. A legélvezetesebb szó használatát a kitöltő nem érezte indokoltnak, a kedvenc szót javasolta helyette.

A felső tagozatos tanulók könyvválasztását befolyásoló tényezői

A kötelező olvasmányokra vonatkozó kérdés után a tanulóknak arra kellett választ adniuk, hogy mi alapján választanak ki egy könyvet olvasásra. Egy adminisztrációs hiba miatt a nyolcadik osztályosok kérdőívéről ez a kérdés lemaradt, így tőlük felhasználható adat nem áll rendelkezésre. Az 5., 6. és 7. osztályos tanulók válaszait tartalmuk alapján kategóriákba soroltam. A három évfolyam válaszait összesítve közel azonos kategóriákat tudtam létrehozni. Ezért tudtam az adatokat a 14. táblázatba közösen összefoglalni. A táblázatba foglalt információkat a gyerekekkel folytatott beszélgetés közben készített jegyzetektől nyert adatokkal egészítem ki.

14. táblázat: A felső tagozatos tanulók könyvválasztását befolyásoló tényezők

	5. évfolyam	6. évfolyam	7. évfolyam
--	-------------	-------------	-------------

Fülszöveg alapján	10	11	2
Borító alapján	4	3	5
Ajánlás alapján	4	16	6
Borító és fülszöveg alapján	5	1	
Beleolvasok	4	2	2
Téma alapján	2	5	2
Kevés legyen benne a szöveg	1		
Nem olvasok semmit ezért nem választok	1		
<i>Hogy Harry Potter</i>	1		
Cím alapján	2	1	
Anyukám választ	1		
Könyvesboltban körülnézek	2		4
Nagymama			1
Szerző			1
Díjnyertes			1
Nincs válasz			1

A könyvválasztást befolyásoló tényezőket felmérő kérdésre egy 7. osztályos tanuló nem válaszolt. Annak ellenére, hogy a válaszokat közel azonos kategóriákba tudtam sorolni az elemzéshez, az egyes kategóriákhoz tartozó számok, azt mutatják, hogy a különböző évfolyamok a kategória által megjelölt tényezőket különböző mértékben tartják a tanulók meghatározónak. Az 5. osztályos tanulók közül tíz válaszadó számára a fülszövegben leírt összefoglaló elsődleges támpont egy könyv kiválasztásánál. További öt tanuló számára fontos a fülszöveg és a könyv borítója egy könyv kiválasztásánál. Négy tanuló pedig hangsúlyozta, hogy beleolvas egy könyvbe, mielőtt kiválasztaná. Ezekből a válaszokból feltételezhető, hogy a válaszadók számára fontos, hogy kézbe vegyék és beleolvassanak leendő olvasmányukba.

A fülszövegben olvasottak 11 6. osztályos tanuló számára is fontos tényező. A borító magában, a borító és a fülszöveg együtt szintén kap négy említést, miközben öt tanuló azt hangsúlyozza, hogy könyveket a témájuk alapján választanak. A beszélgetések során kiderül, hogy hárman a történelmi tárgyú, háborús történeteket keresik. Egytanuló pedig az úti leírásokat kedveli.

A 7. osztályosok közül öt tanuló dönt a borító alapján, négy pedig azt írta, hogy körülnéznék a könyvesboltba, majd kiválasztják a megfelelő könyvet. A csoportos beszélgetés közben egyértelművé vált, hogy két tanuló a körülnézés közben a számára érdekesnek tűnő borítók alapján dönti el, hogy melyik könyvekbe olvasson bele a végső kiválasztás előtt.

Kutatásom szempontjából kiemelkedően fontos adat az ajánlásokra vonatkozik. Ahogy az a tanulók beszélgetésiből már korábban kiderült, a 6. osztályosok számára nagyon fontos a kortárs ajánlás és a könyvek egymással való megosztása. 16 válaszadó választ olvasnivalót ajánlás alapján. A 7. évfolyamon hat tanuló említi az ajánlást, az ötödikesek közül pedig összesen négy. Fontos volna egy további kutatás annak feltérképezésére, hogy vajon az iskolai ajánlások milyen mértékben befolyásolják a tanulók választását. Jelen tanulmány eredményeiből ez a kérdés nem megválaszolható.

Negyedik kutatási kérdésem megfogalmazásakor arra kerestem a választ, hogy a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel (BTMN) küzdő tanulók olvasási kedvét és motivációját milyen mértékben befolyásolja tanulási nehézségük.

A vizsgálathoz két olyan 6. osztályos tanulót választottam, akiknek tanulmányait gyógypedagógusként lehetőségem van 1. osztályos koruk óta nyomon követni. Az olvasás elsajátítása nehézséget okozott mindkettőjük számára. A területileg illetékes pedagógiai szakszolgálat az iskola és a szülők kérésére komplex gyógypedagógiai vizsgálat után megállapította, hogy mely részképesség területek okozhatják a tanulási nehézséget. Mindkettőjük esetében figyelemtartási nehézséget, vizuális differenciálás és a szerialitás (sorba rendezés) nehézségét emelték ki. A három terület nem megfelelően hatékony működése indokolja az olvasás elsajátításának lassabb tempóját és nehézségét.

A kettőjükkel készített interjút hanganyagként rögzítettem, majd az eredmények értelmezéséhez az adatokat írott formában dolgoztam fel.

Válaszaik idézhetőségéhez álneveket használok. Anna és Lili emlékeznek rá, hogy nagyon sokat kellett otthon gyakorolniuk az olvasást 1. osztályban. Anna kimondottan félt az olvasásóráktól, mert tudta, hogy „rossz irányban” olvassa a szavakat. Lili sosem tudta, hogy honnan kell folytatni az olvasást. A hangos olvasástól a mai napig mindketten tartanak. Lili tudja, hogy felcserél „egy-két ékezetes betűt”. Anna pedig tisztában van azzal, hogy „lerövidít” szavakat, illetve ránézésre kitalálja, hogy „kb. mi lehet a szó”. Mindkettőjükkel gyakran előfordul, hogy a szemükkel haladnak a szöveggel, de nem tudják felidézni az olvasottakat. Ilyenkor visszatérnek oda, ahol még követték a történetet. A lányok által elmondott, olvasáshoz köthető jelenségek háttérében a korábban leírt részképesség nehézségek állnak. A tény, hogy tisztában vannak problémákkal, megkönnyíti, hogy ezek kompenzálására egyéni stratégiákat alakítsanak ki.

Mindketten 2-3 éve érzik úgy, hogy szeretnek olvasni. Sok, többpolcnyi könyvük van otthon. Havonta többször vásárolnak könyvet, és rendszeresen kapnak ajándékba is. Barátaikkal, unokatestvérekkel cserélik is az

olvasnivalókat. Anna közben megjegyzi, hogy „ja és persze a tanáraink, a Te ajánlásaid is nagyon fontosak.” Feltételezhető, hogy Anna sejtette, hogy kíváncsi vagyok a tanári ajánlások hatékonyságára. Anna csak krimiket szeret olvasni, Lili főként olyan fantasyt olvas, „amiben hát sok a kíméletlenség”. Mindketten egyszerre több könyvet is olvasnak, mert így izgalmasabb. Tankönyvi szövegeket nem szeretnek olvasni. Anna megjegyzezi, hogy „azért járunk fejlesztésre, mert rossz a szövegértésünk.” Lili szerint „csak a tantárgyaknál van ilyen”. „Rendes szövegekkel nekem nincs bajom” – teszi hozzá.

Anna azért olvas, mert az elolvasott krimikből új történeteket készít. Elmondja, hogy azért szeret egyszerre több könyvet olvasni, mert „azt tudom játszani, hogy a szereplők találkoznak a könyveken kívül és összekavarodnak a szálak, én pedig kibogozom”. Arra kérdésemre, hogy le is írja-e ezeket a történeteket. Nemmel válaszol. „Ezeknek az a lényege, hogy kikapcsol. Én is szereplő vagyok. Van, hogy az egész napomat beleszövöm.”

Lili először feszült lesz a könyveiben lévő „erőszakos” eseményektől, majd megkönnyebbül. Tudatosan használja az olvasást feszültségoldásra. „Ha mérges vagyok, olvasok, mert kikapcsol.” Mindig van nála könyv, hogy bármikor kiléphessen a számára kellemetlen helyzetekből. „Ha veszekedés meg balhé van a szünetben, olvasok, akkor nem kell beszélni senkivel.” „Otthon a tesók nyaggatását is ezzel rázom le. A szüleim ezt elfogadják. Örülnek, ha olvasok.”

A lányok válaszai egyértelműen mutatják, hogy tudatos olvasók. Annak ellenére, hogy tisztában vannak azokkal a problémákkal, melyek nehezítik olvasásukat, megtalálták azokat a tartalmakat, melyeket szeretnek olvasni. Tudatos választással, azért olvasnak, mert az olvasástól jobban érzik magukat.

Összegzés

Kutatási kérdéseim megfogalmazásakor azt szerettem volna megtudni, hogy tanítványaim mit és miért olvasnak. Kíváncsi voltam továbbá arra is, hogy egy a közelmúltban elvégzett, nagy mintás, hasonló kérdéseket vizsgáló kutatás eredményei mennyiben térnek el a tanítványaimmal készített kutatás eredményeitől. Kutatási kérdéseimre a következő válaszokat találtam.

1. Megfigyelhető-e különbség a 2019-es, Tóth Máté által vezetett, „Az én könyvtáram” című projekthez tartozó kutatás eredményei és kutatásom eredményei között?

A felsős tanulók által olvasott tartalmakra vonatkozó válaszok között jelentős különbségeket tapasztaltam a különböző évfolyamokon. Az 5. osztályosok számos olyan tartalmat említettek, melyek az olvasás praktikus oldalát hangsúlyozzák, így az olvasás által gyakorlatias információkhoz jutnak. A 6. osztályos tanulók alig említenek ilyen tartalmakat, azonban több irodalmi műfajt is megneveztek a válaszaikban. Az évfolyamok válaszait összesítve vettem össze a két kutatás eredményeit. Annak ellenére, hogy Tóth (2019) a kutatást megelőző napon olvasott tartalmakat vizsgálja, az én kutatásom pedig általánosságban kérdez az olvasott szövegekről, jelentős átfedés figyelhető meg a két kutatás résztvevői által olvasott tartalmak között.

A 2019-es kutatás eredményeihez hasonlóan, kutatásom alanyai, különösen felsőbb évfolyamokon, szívesen olvasnak fantasyt.

Mindkét kutatás eredményei megerősítik azt, hogy a felső tagozatos korosztály azon tartalmak olvasását részesíti előnybe, melyek az ő korosztályuk problémáival foglalkoznak.

2. Megjelennek-e angol nyelvű szövegek a tanulók önállóan választott olvasmányai között?

A tanulók válaszai alapján erre a kérdésre nem lehet egyértelmű választ adni. A felső tagozatosok kedvelt olvasmányai között megjelennek angol nyelvű címek. Ezekről azonban nem derül ki, hogy a hozzájuk tartozó tartalmat valóban angol nyelven olvasták-e őket, vagy az eredeti címmel kiadott magyar

nyelvű fordítást. Egy további kutatás során ezt a kérdést egyértelműbben kell megfogalmazni.

3. Hogyan befolyásolják különböző tanulási nehézségek az olvasási kedvet és motivációt?

Kutatásom talán legérdekesebb eredményeit a két tanulási nehézséggel küzdő tanulóval készült interjú alapján nyertem. Mindketten tisztában vannak azzal, hogy a hangos olvasás nehézséget okoz számukra. Tudják továbbá azt is, hogy lassabban és gyakran félreértéseket okozó hibákat vétve olvasnak némán is. Ennek ellenére a szabadidőben folytatott, nem tananyaghoz kötődő olvasás a kedvenc tevékenységeik közé tartozik. Elmélyülten tudnak és szeretnek olvasni.

Saját választusák alapján döntenek azokról a tartalmakról, melyeket később elolvasnak. Tudják, hogy az olvasás milyen hatással van rájuk. Tudatos olvasóként használják ezt a tevékenységet kikapcsolódásra.

Tanárként nagyon fontos visszajelzés számomra, hogy olyan tanulók, akik tanórai körülmények között a „rosszul olvasó, gyenge szövegértésű” kategóriába kerülnek, az őket ért kudarcok miatt nem feltétlenül fogják az olvasást tanórán kívül elutasítani. Megfelelő tartalmú olvasmánnyal olvasási motivációjuk kialakulhat és fenttartható marad.

4. Kimutatható-e az iskolában működő, olvasást népszerűsítő programok hatása a felső tagozatos tanulók olvasási szokásaira?

Az olvasott szövegek választására vonatkozó válaszokat megvizsgálva egyértelműen megállapítható, hogy a tanulók, különösen a 6. évfolyamon, ajánlanak egymásnak könyveket, kölcsön adják azokat egymásnak. A kedvelt olvasmányok között is megjelennek az iskola pedagógusai által ajánlott olvasmányok. Az interjú közben is elhangzik egy utalás a pedagógusok ajánlásaira. Ennek ellenére számos olyan könyvet is megjelölnek a válaszadók, melyek számomra ismeretlenek. Tanárukként fontosnak tartom, hogy ezeket a szövegeket megismerjem, ezáltal képet kaphassak arról, hogy milyen tartalmak érdeklik őket. A kutatás elkészítése közben egyértelművé vált számomra, hogy tanítványaim jelentős része rendszeresen olvas. Így nem csupán az a feladatom, hogy a nem olvasókat olvasásra motiváljam, hanem az is, hogy mindannyiuk számára megfelelő lehetőségeket biztosítsak arra, hogy

olvasmányélményeikről beszélgetni tudjunk, érdeklődésüknek megfelelő irodalmi műveket ajánlhassak nekik.

Felhasznált irodalom

- Creswell, John W. (2003): *Research design : Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dörnyei Zoltán. (2007): *Research methods in applied linguistics: Qualitative, quantitative and mixed methodologies*. Oxford: Oxford University Press.
- Erdős Attila – Lak Ágnes Rozina. (2019): *Olvasási szokások a PIRLS-eredmények tükrében*. URL: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/KEJ/Olvasasi_szokasok.pdf. (Letöltés: 2023. 03. 25.)
- Gombos Péter (2019): *Kortárs szövegek tanítása felső tagozaton*, *STUDIA LITTERARIA* 2019: (1–2) pp. 339–347.
- Gombos Péter – Csimá Melinda. (2019): *A digitális bennszülöttek olvasási kedve, olvasáshoz való viszonya a 2017-es és 2019-es felmérések tükrében*. *Anyanyelvi Kultúraközvetítés*, 2(2), 45–57.
- Gombos Péter (2022): *Felső tagozatos diákok olvasói palettája*. In: G. Szabó Sára – Gombos Péter. (szerk.): *Módszertan és megújulás: Válogatás a MATE Neveléstudományi Intézete szakdidaktikai tanulmányaiból*. Gödöllő: MATE Press, pp. 113–120.
<https://press.mater.uni-mate.hu/107/1/113-120.pdf> (Letöltés: 2023. 03. 27.)
- Gyarmathy Éva – Kucsák Judit. (2012): *A digitális bennszülöttek képességprofilja. A mérési eljárások, a linearitás és a hagyományos iskolai tanítás alkonya*. *Iskolakultúra*, 12 (9). pp. 43–53.
https://epa.oszk.hu/00000/00011/00168/pdf/EPA00011_Iskolakultura_2012-9_043-053.pdf. (Letöltés: 2023. 03. 25.)
- Kegyessné Szekeres Erika. (2001): *A fiúk és a lányok eltérő olvasási szokásairól: egy általános iskolai felmérés tapasztalatai*. *Iskolakultúra*, 11(5), 31–37.
<https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/iskolakultura/article/view/19466> (Letöltés: 2023. 03. 25.)
- Mackey, Alison – Gass, Susan. (2005): *Second language research: Methodology and design*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- McCreeken, Grant. (1988): *The long interview*. *Qualitative Research Methods Series # 13*. London: Sage Publications.

- Prensky, Marc. (2001). Digital natives, digital immigrants part 2: Do they really think differently?. On the horizon.
- Pusztai Éva. (2006): Miért fontos /ma is/ az olvasás? https://tanulasmodszertan.blog.hu/2006/11/23/miert_fontos_ma_is_az_olvasas (Letöltés: 2023. 03. 25.)
- Tóth Máté (2019): A 3-17 éves korosztály olvasási szokásai egy országos reprezentatív felmérés eredményei. In: Béres Judit szerk.: A könyvtárhasználat és az információkeresés fejlesztése. (Módszertani kötetek 4.) pp. 261–316. URL: http://www.azenkonyvtaram.hu/documents/11543/49234/Toth_Mate_gyerek_olvasas_konyvtarhasznalat.pdf. (Letöltés: 2023. 03. 25.)
- Vass Dorottea (2022): D012: Általános iskolás tanulók olvasási motivációját fejlesztő program elméleti alapjai. *Iskolakultúra*, 32(1), 64–86. Elérés forrás <https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/34761> (Letöltés: 2023. 03. 25.)
- Wolf, Maryanne (2018): *Reader, Come Home: The Reading Brain in a Digital World*. New York: Harper Collins